

UDK 324:329(430)“2017“

327(430)

Uticaj izbora u Nemačkoj 2017. godine na transatlantske odnose: stižu li vetrovi promena?

Sažetak

Istraživačko pitanje na koje ovaj rad nastoji da odgovori jeste koje su posledice rezultata izbora u SR Nemačkoj na dinamiku transatlantskih odnosa, sa fokusom na bitnu osu saradnje Berlin – Vašington. Glavna teza ovog rada jeste da su rezultati izbora klatno generalno pomerili ka negativnom polu u transatlantskim odnosima. Kako bi se to dokazalo, najpre se prikazuju rezultati izbora i vrši se klasifikacija partija u tri grupe, prema kriterijumu relativnog učinka u odnosu na prethodne izbore iz 2013. godine, a potom se vrši analiza izbornih programa i stavova iznetih tokom kampanje u pogledu najvažnijih aspekata transatlantskih odnosa kod izbornih lista u sve tri pomenute grupe.

Ključne reči

Nemačko-američki odnosi, transatlantski odnosi, spoljna politika Nemačke, SAD, NATO

Ishod izbora održanih novembra 2016. godine u Sjedinjenim Američkim Državama (SAD) proizveo je turbulencije u transatlantskim odnosima. Ogromna nepopularnost novog predsednika Donalda Trampa (Donald Trump) u Evropi, a naročito u Saveznoj Republici Nemačkoj (Wike et al., 2017), zbog njegovih izjava i mera koje su doživljavane kao kontroverzne, dovela je pod znak pitanja buduća kretanja u saradnji SAD i Evropske unije (EU), i posebno SAD i Nemačke. U atmosferi nesigurnosti za stabilnost ovih odnosa, u godini nakon izbora Donalda Trampa i izglasavanja Bregzita, septembra 2017. godine su održani još jedni izbori za čiji ishod se smatralo da mogu uticati na budućnost evroatlantskih odnosa – izbori za Donji dom parlamenta (Bundestag) SR Nemačke, po mnogim merilima najvažnije članice EU. Istraživačko pitanje na koje ovaj rad nastoji da odgovori jeste koje su posledice rezultata izbora u SR Nemačkoj na dinamiku transatlantskih odnosa, sa fokusom na bitnu osu saradnje Berlin – Vašington. Glavna teza ovog rada jeste da su rezultati izbora klatno generalno pomerili ka negativnom polu u transatlantskim odnosima.

Utemeljenje za ovakvo istraživanje u naučnom smislu proizlazi iz činjenice da faktički svi teorijski pristupi u spoljnoj politici uzimaju unutrašnje varijable, među kojima su i partijski sistem i raspodela moći među partijama, za bitne determinante spoljne politike. Spoljnopolitičko delovanje se tako često označava kao „igra na dva nivoa“, pri čemu je jedan međunarodni, a drugi unutarpolitički (Putnam, 1988). Izuzetak su jedino teorije međunarodne politike poput Volcovog neorealizma (Waltz, 1979) ili Ventovog socijalnog konstruktivizma (Vent, 2014), koje smatraju da je međunarodni sistem taj koji prevashodno određuje ponašanje država u međunarodnim odnosima, te da unutrašnji faktori nisu dugoročno teorijski relevantni. S druge strane, postoje i pristupi koji smatraju da su unutrašnje varijable najvažnije u determinisanju spoljne politike, kao što je „Innenpolitik“ pristup (Rose, 1998: 146), ili tzv. diverziona teorija rata (Kegli i Vitkof, 2005: 131), koja uzroke međunarodnih sukoba pronalazi u dinamici unutrašnje politike.

Kako je ovaj rad prevashodno empirijski, a ne teorijski, nije neophodno dalje problematizovati relativan uticaj unutrašnjih varijabli na spoljnu politiku. Dovoljno je konstatovati da je dominantan stav kako su unutrašnje političke varijable relevantne za istraživanje spoljne politike određene države. Ova logika „igre na dva nivoa“, u kojoj domaće institucije proizvode posledice po spoljnu politiku, svakako je primenjiva i na SR Nemačku (Oppermann und Höse, 2011: 44–48). U kontekstu nemačkog političkog sistema, zbog specifičnih uloga koje sam Bundestag ima u domenu spoljne politike (Ismayr, 2007: 177–186), kao i zbog činjenice da Bundestag vrši izbor kancelara, uz ministra spoljnih poslova ključne institucije za kreiranje spoljne politike u nemačkom sistemu (Korte, 2007: 203), može se konstatovati da bi u normativnom (institucionalnom) modelu kreiranja i realizacije spoljne politike SR Nemačke izbori za Bundestag po važnosti definitivno mogli da se svrstaju u jednu od značajnijih unutrašnjih determinanti spoljne politike.

U prvom delu rada prikazuju se rezultati izbora i vrši se klasifikacija partija prema relativnom učinku u odnosu na prethodne izbore iz 2013. godine. U potonjim delovima argumentuje se tvrdnja da su rezultati izbora u načelu pokazali negativnu tendenciju u pogledu budućih transatlantskih odnosa u sve tri grupe rangirane prema uspehu, kroz analizu programa i stavova iznetih tokom kampanje u pogledu najvažnijih aspekata transatlantskih odnosa kod izbornih lista. U poslednjem delu rada sumiraju se zaključci, ali i pokazuju ograničenja nalaza, odnosno zašto ovakvi ishodi ne moraju značiti i promene u spoljnoj politici i kako postupak izgradnje koalicije za formiranje kabineta može proizvesti efekte drugačije od očekivanih.

Rezultati izbora: relativni pobednici i relativni gubitnici

Rezultati izbora za Bundestag od 24. septembra 2017. godine nisu bili toliko iznenađujući kao rezultati izbora u SAD godinu dana ranije, ali daleko od toga da su bili očekivani. Najbolji indikator za to da su rezultati bili prilično drugačiji od očekivanja različitih aktera jeste i činjenica da je izborima sledio i neočekivano dug proces pokušaja da se formira koaliciona vlada, koji u vreme pisanja ovog teksta još uvek nije okončan.¹ Ako uporedimo rezultate iz 2017. godine s rezultatima prethodnih izbora iz 2013. godine, možemo da uočimo da su stope porasta i opadanja broja glasova prilično velike, pri čemu se mogu izdvojiti tri grupe:

- 1) **relativni dobitnici** – partije koje su u prošlom sazivu bile van parlamenta, a koje su na ovim izborima zabeležile značajne rezultate i ogroman porast: Alternativa za Nemačku (AfD) i Slobodna demokratska partija (FDP);

[1] U trenutku pisanja teksta (decembar 2017. godine) u toku su preliminarni pregovori socijaldemokrata (SPD) i demohrišćanske koalicije (CDU i CSU) o formiranju nove-stare „velike koalicije“, nakon što su krajem novembra meseca okončani neuspeli pregovori o formiranju „Jamajka koalicije“ između demohrišćana, liberala (FPD) i zelenih.

- 2) **relativni gubitnici** – partije dosadašnje „velike koalicije“ koje su izgubile određeni procenat glasova i mandata: koalicija Hrišćansko-demokratske unije (CDU) i Hrišćansko-socijalne unije (CSU) i Socijaldemokratska partija Nemačke (SPD)
- 3) **partije s kontinuitetom u pogledu rejtinga** – dve parlamentarne opozicione partije između 2013. i 2017. godine, koje su zabeležile blagi rast i ostvarile rezultate približne onima od pre četiri godine: partija Levica i partija Alijansa 90 / Zeleni (u daljem tekstu: Zeleni)

Procenat osvojenih glasova i mandata na ovim izborima, kao i skok ili pad u broju glasova i broju mandata u odnosu na prošle izbore, prikazan je u tabeli 1.

Tabela 1 – broj glasova i mandata na izborima 2017. po partijama i skok/pad u odnosu na 2013. godinu² (izvor: Spiegel Online, 2017)

Lista	Glasovi (%)	Razlika (2013)	Mandati	Razlika (2013)
CDU/CSU	33%	-8,5	246	-65
SPD	20,5%	-5,2	153	-40
AfD	12,6%	+7,9	94	+94
FDP	10,7%	+5,9	80	+80
Levica	9,2%	+0,6	69	+5
Zeleni	8,9%	+0,5	67	+4

Rezultati izbora pokazuju negativne tendencije po perspektive transatlantskih odnosa u poređenju s rezultatima iz 2013. godine. Ove tendencije vidljive su u sve tri pomenute grupe, ali se one ispoljavaju na različite načine. U nastavku teksta biće prikazani osnovni argumenti za tvrdnju da se klatno pomerilo prema negativnom polu u sve tri grupe.

Relativni dobitnici: novi „hladni vetrovi“ za transatlantizam

Relativni dobitnici predstavljaju najveću promenu u odnosu na prošli saziv Bundestaga. Ono što je bitno za ovu analizu jeste da njihovi stavovi sa sobom nose i brojne izazove po transatlantske odnose i da samim tim predstavljaju prvi jak „hladni vetar“ s ove strane Atlantika za klatno evroatlantizma.

Prva stavka na negativnom saldu transatlantskih odnosa u poređenju s 2013. godinom jeste uspeh liste **AfD**, koja je na neki način u relativnom smislu i najveći dobitnik ovih izbora. Imajući u vidu da je ova partija jedna od retkih u Nemačkoj koja ne izražava skepsu prema predsedniku SAD Donaldu Trampu, kao i da u zvaničnom programu navodi kako su Sjedinjene Američke Države „najvažniji saveznik“ (AfD, 2017: 18), na prvi pogled bi se mogli i prevideti izazovi za nemačko-američke odnose koje platforma

[2] Prikazane su samo partije koje su uspele da pređu cenzus i osvoje mandate u Bundestagu na izborima 2017. godine

ove partije nosi sa sobom. Međutim, za razliku od većine drugih partija, njena načela se ipak bitno mimoilaze sa dosadašnjom praksom odnosa dve zemlje, koji su od perioda nakon Drugog svetskog rata izuzetno bliski. Izazov koji za transatlantske odnose dolazi od ove opcije mogli bismo označiti kao *suverenistički*. Pod suverenistima podrazumevamo partije koje smatraju da je Nemačkoj potrebna nezavisna i samostalna spoljna politika, bazirana na uskom shvatanju nacionalnog interesa. Tako, na primer, ova partija u svom programu ističe potrebu prevazilaženja problema u odnosima sa Ruskom Federacijom, pa predlaže i ukidanje sankcija koje je Rusiji uvela EU (AfD, 2017: 19). S druge strane Atlantika, sankcije prema Ruskoj Federaciji su dodatno pooštrene u toku 2017. godine (Krstić, 2017: 59), što pokazuje kako bi na ovom planu moglo dugoročno da dođe do ozbiljnih razmimoilaženja. Na tragu ovih načela, njihovi kandidati isticali su u toku kampanje kako AfD zagovara balansiranu spoljnu politiku, s nekom vrstom ekvidistance između prijateljskih odnosa sa Amerikom i saradnje sa Ruskom Federacijom, u skladu sa nemačkim interesima (Sputnik International, 2017). Ako se tome doda i otvoreno protivljenje upotrebi nemačke vojske za tuđe interese i zahtev za emancipaciju nemačkih vojnih snaga u svrhu samostalnog bezbednosnog delovanja (AfD, 2017: 18-21), jasno je da se AfD zalaže za bitno drugačiju vrstu savezništva sa SAD od postojećih obrazaca transatlantskih odnosa u kojima je Amerika moćniji partner, naročito u vojnom segmentu.³ Svakako da ova partija, zbog neposredovanja koalicionog potencijala, u ovom sazivu neće biti u prilici da svoje suverenističke ideje sprovede u praksi. Ipak, sama činjenica da je prvi put od Drugog svetskog rata jedna suverenistička desničarska opcija dobila predstavnike u Bundestagu, i to kao treća najjača stranka, ukazuje na to da ovakve ideje postaju sve prijemčivije nemačkim glasačima, te da će se i one ubuduće naći u parlamentarnim debatama. To je svakako mnogo nepovoljnije po one koji zagovaraju opstanak aktuelnih obrazaca transatlantske saradnje u odnosu na situaciju do ovih izbora, kada ovakva opcija nije imala predstavnike u Bundestagu.

Druga negativna promena u ovoj kategoriji manje je vidljiva i manje akutna, ali nije zanemarljiva. Za povratak **FDP**-a u Bundestag na velika vrata svakako se ne može reći da je *per se* pretnja po transatlantske odnose, imajući u vidu vrednosti koje baštine. Liberali su opcija s deklarativno jakim normativnim elementima, za koju je poštovanje sloboda i ljudskih prava širom sveta bilo bitan deo spoljnopolitičke agende u izbornoj platformi (FDP, 2017a). Ipak, negativna promena u odnosu na postojeće obrasce američko-nemačkih odnosa koju ova opcija donosi proizlazi iz činjenice da liberali u spoljnoj politici visoko vrednuju i poslovne i trgovinske interese Nemaca, te da u određenim slučajevima njihov *trgovinski pragmatizam* može nadvladati vrednosnu komponentu. Konkretno, reč je o stavovima u

[3] Treba napomenuti da to, ipak, ne podrazumeva i da je AfD protiv NATO, ali se zalaže za njegovu isključivo odbrambenu komponentu, s jačim evropskim uticajem (AfD, 2017: 18)

pogledu politike prema Ruskoj Federaciji, čija bi implementacija mogla da dovede do trzavica na relaciji Berlin - Vašington. Naime, u toku kampanje, prilično je glasno odjeknula izjava predsednika ove partije Kristijana Lindnera (Christian Lindner) kako je potrebno pronaći kompromis s Rusijom i kako je za Krim moguće pronaći određeni „provizorijum“ (Spiegel Online, 2017b). Nakon lavine kritika političkih oponenta zbog koketiranja s priznavanjem aneksije Krima (kako je doživljena ova izjava), FDP je na zvaničnoj stranici pojasnio kako se ova partija protivi ruskim potezima u Ukrajini i kako se zalaže za zadržavanje sankcija, ali s paralelnim intenziviranjem dijaloga (FDP, 2017b). Međutim, ubrzo nakon izbora, pri početku neuspelih pregovora o formiranju vlade sa CDU/CSU i Zelenima, zamenik predsednika partije Wolfgang Kubicki (Wolfgang Kubicki) kritikovao je gomilanje NATO trupa na granici s Rusijom, kao i sankcije prema Rusiji zbog „odsustva smisla“ i založio se za „više dijaloga umesto sankcija“ (FAZ, 2017). Ova činjenica pokazuje da je zapravo kritika liberala prema sankcijama bila prilično iskrena. Pragmatizam liberala (koji su nastojali da prikriju u kampanji) u ovom slučaju ne bi bio stran i odbojan Donaldu Trampu, koji bi, da može, verovatno i sam slično postupao prema Rusiji, ali bi trajno naneo štetu u odnosima s većinom u oba doma Kongresa SAD. Naime, Kongres je letos gotovo jednoglasno usvojio pooštavanje mera prema Ruskoj Federaciji, pa čak i otvorio mogućnost za primenu i sankcija prema trećim zemljama koje saraduju s Rusijom u domenu izgradnje cevodova za transport energenata.⁴ Zbog toga bi usvajanje ovakvog pristupa liberala u spoljnoj politici buduće vlade neminovno dovelo do trzavica u odnosima s Vašingtonom. Kako ova partija poseduje široki koalicioni potencijal (što joj povećava šanse da svoje ideje sprovede i u praksi), ovaj stav je veoma relevantan indikator pomeranja klatna transatlantskih odnosa prema negativnom polu. Ipak, treba naglasiti da, nakon propalih pregovora o koaliciji tokom jeseni 2017. godine sa Zelenima i demohrišćanima (CDU/CSU), ne deluje da će liberali zaista i činiti buduću vladu.

Relativni gubitnici: mali koraci koji mnogo vraćaju unazad?

Iako se nalaze u kategoriji relativnih gubitnika u poređenju s 2013. godinom, bez socijaldemokrata ili demohrišćanske koalicije nije moguće formirati vladajuću većinu, što je nepromenjen slučaj u nemačkom dvopartijskom sistemu još od Drugog svetskog rata (Vasović, 2008: 648). Imajući to u vidu, promene u ovoj kategoriji, iako svakako nisu najveće,

[4] Odredbe ovog zakona kojima se otvara mogućnost za kažnjavanje trećih zemalja izazvale su burne reakcije u EU, a naročito u Nemačkoj. Ukoliko bi predsednik SAD rešio da iskoristi mogućnost koju mu daje zakon, mogao bi da kazni i nemačke subjekte zbog izgradnje gasovoda Severni tok 2 u saradnji s Gaspromom. Zato se ove odredbe tumače i kao slanje poruke Evropljanima da su Amerikanci (konkretnije, kongresmeni) veoma ozbiljni u pogledu potrebe za održavanjem sankcija prema Rusiji (više o ovoj temi: Krstić 2017).

i dalje su najznačajnije za spoljnu politiku Nemačke i za budućnost transatlantskih odnosa.

Izborna kampanja 2017. godine pokazala nam je skepsu prema saradnji s aktuelnom administracijom u SAD u redovima **SPD**-a. Karakter ovog „hladnog vetra“ za transatlantizam svakako je bitno drugačiji od onog koji je dolazio iz prve grupe – u ovom slučaju on je prevashodno izazvan postupcima aktuelne američke administracije, te verom da je pravi odgovor na izazove iz Vašingtona – još bliža i samostalnija Evropa. Zbog toga se može reći da je karakter ovog izazova, zapravo, *evrofilski* – kod socijaldemokrata se vidi želja za više evropeizma, nauštrb evroatlantizma. Najbolji indikator za to je i činjenica da je u kontekstu pregovora s demohrišćanima o formiranju vlade decembra 2017. godine Šulc na konvenciji svoje partije izneo kao cilj i „Sjedinjene Evropske Države“ do 2025. godine (Zeit Online, 2017). Treba naglasiti da u svom izbornom programu, pored jasnih zalaganja za „više Evrope“ i normativnu „politiku mira“ u domenu spoljne politike, SPD jasno ističe da SAD ostaju najvažniji partner Nemačke van Evrope, „nezavisno od toga ko je na vlasti“ (SPD, 2017: 107), te stoga promene u negativnom pravcu u vezi s njihovom transatlantskom politikom svakako ne mogu biti ni blizu onih pozicija koje imaju partije poput Levice ili AfD-a. Ipak, vrlo su jasno vidljivi i stavovi SPD-a, koji bi mogli dovesti do trzavica na relaciji Berlin – Vašington. Pre svega, to je odnos prema potezima Donalda Trampa, za koga je predsednik SPD-a Martin Šulc (Martin Schultz) u toku kampanje rekao da je čak i „mnogo gori nego što se pretpostavljalo“ (Gathmann, Hans and Wittrock, 2017), a nije ga štedito ni u televizijskoj debati, zamerajući Angeli Merkel (Angela Merkel) da prema Amerikancu nije dovoljno oštra (Die Welt, 2017). Međutim, nije različit pogled na globalne planove Donalda Trampa (naročito u domenu klimatskih promena, globalnog upravljanja, odnosu prema EU itd.) jedini mogući izvor trzavica. Socijaldemokrate već dugo važe za aktera koji, iz pragmatičnih ili iz drugih razloga, zagovara blaži pristup prema Ruskoj Federaciji od pristupa Angele Merkel. To je vidljivo i u njihovom izbornom programu, gde je želja za „deeskalacijom“ odnosa s Rusijom eksplicitno istaknuta kao cilj, uz napominjanje da je za to uslov poštovanje dogovora iz Minska (SPD, 2017: 107).⁵ Tome treba pridodati i protivljenje većim izdacima za odbranu, koja ima zajedničku transatlantsku dimenziju, a što Amerika uporno zahteva od Nemačke (SPD, 2017: 106). Imajući u vidu da je vrlo moguća obnova velike koalicije, uprkos prvobitnim najavama da do toga neće doći, ovi „hladni vetrovi“ mogli bi dobrano da zaljuljaju klatno transatlantskih odnosa. Naročito bi to moglo da bude slučaj ukoliko bi Tramp pokrenuo „buru“ sa svoje strane koju Nemačka ne bi bila spremna

[5] Dodatni signali za to su i bliskost nekadašnjeg kancelara, koji je i dalje član SPD-a (čak je i učestvovao u određenim kampanjskim aktivnostima) Gerharda Šredera (Gerhard Schröder), s ruskom stranom i njegova funkcija u okviru rusko-nemačkog projekta Severni tok, ali i činjenica da je nekadašnji lider SPD-a, a danas predsednik Nemačke, Frank Valter Štajnmajer (Frank Walter Steinmeier) ove jeseni imao uspešnu posetu Rusiji, s jasnim porukama o potrebi otopljanja odnosa.

da podrži, kao što je to 2003. godine uradio Džordž Buš Mlađi invazijom na Irak, nakon koje je usledila negativna reakcija Šrederove Nemačke i ogromna kriza u transatlantskim odnosima.⁶

Konačno, dolazimo do koalicije koja je, uprkos relativnom opadanju, ipak pobednik izbora u apsolutnim ciframa – koalicije **CDU/CSU** na čelu s kancelarkom Angelom Merkel. Ova koalicija, još od Konrada Adenauera, svakako važi za najviše *proatlantsku*, odnosno najskloniju dubokoj transatlantskoj saradnji i specijalnim vezama Berlina i Vašingtona. Međutim, dobro poznata latentna netrpeljivost između Trampa i Merkelove bila je vidljiva i u kampanji, na primer u televizijskoj debati u kojoj je Angela Merkel izrazila neslaganje s Trampom zbog klimatske politike, kao i zbog neadekvatne reakcije na rasističko nasilje u Šarlotsvilu (Die Welt, 2017). No, Merkelova je ipak pokušavala da u TV duelu sa Šulcom naglasi i kako, uprkos svemu, bez Trampa nema rešenja za brojna bitna pitanja. Saradnja sa SAD je i dalje najviše rangirana u programu demohrišćanske koalicije, ali jedna reč ukazuje na suštinu određene promene odnosa. Naime, u platformi za izbore ove partije, Amerika je ovaj put označena kao glavni „partner“, a do sada je bila označena kao prvi „prijatelj“ (Reuters, 2017). Ova promena daleko je od samo kozmetičke i indikator je nepoverenja koje kod demohrišćana postoji prema Trampovoj administraciji. Ipak, u pogledu toga kako treba reagovati s tim u vezi, deluje da postoje razlike u različitim frakcijama ove velike koalicije desnog centra. Gotovo je izvesno da će ova partija ponovo voditi narednu vladu kao većinski partner (samo nije izvesno sa kim i u kom formatu) i tako imati ključni uticaj na kreiranje spoljne politike. Činjenica je da nepoverenje u transatlantske odnose nije karakteristično za bilo koje krilo ove koalicije *per se*, već je ovakav stav koalicije reaktivan. S tim u vezi, deluje da će to koliko će klatno transatlantizma kod demohrišćana, a posledično i u spoljnoj politici Nemačke, otići prema negativnom polu zavisiti prevashodno od ponašanje administracije u Beloj kući. Ukoliko se realizuje koalicija sa socijaldemokratama, verovatnoća da „evroatlantizam“ dobro padne u senku „evropeizma“ biće povećana.

Partije s kontinuitetom u pogledu rejtinga: sve je isto, samo Obame nema

Najmanje promene u Bundestagu u pogledu transatlantskih pitanja dolaze iz grupe partija s kontinuitetom u pogledu rejtinga. Međutim, to ne znači da njih ne treba uzeti u obzir pri analizi trenutnih perspektiva za transatlantsku saradnju prema stavovima Bundestaga, jer su ionako negativni stavovi Levice prema ulozi SAD dodatno osnaženi dolaskom Trampa, dok je načelno pozitivan stav Zelenih za vreme mandata Baraka Obame bitno promenjen.

[6] Više o temi američko-nemačkih odnosa početkom 21. veka u kontekstu „Rata protiv terorizma“: Hartenstein, 2015.

Pored ranije pomenutih suverenista, najveći izazov za transatlantske odnose jeste partija **Levica** (Die Linke), nastala ujedinjenjem više levičarskih grupa, od kojih je najvažnija reformisana naslednica SED-a, nekadašnje vladajuće partije socijalističke Nemačke Demokratske Republike. Izazov koji dolazi za transatlantske odnose u ovom smislu je ideološki – *antikapitalistički i antimilitaristički*. Na ideološkom spektru Levica se nalazi na dijametralno suprotnoj poziciji u pogledu ključnih unutrašnjih i društvenih pitanja od AfD-a, partije za koju na sekciji svoje stranice pod nazivom „No-AfD“ Levica vezuje brojne negativne epitete (Die Linke 2017a). Međutim, jedan činilac koji ih spaja jeste da su i Levici bliske ideje spoljne politike emancipovane od uticaja SAD, spremnost za relaksaciju odnosa s Ruskom Federacijom i protivljenje vojnim savezima, što je i navela u svojoj izbornoj platformi (Die Linke 2017b). Svakako, razlika u odnosu na AfD u pogledu motiva je suštinska, jer Levica nipošto ne želi Nemačku kao veliku silu (što eksplicitno i navodi), već „politiku mira“ baziranu na međunarodnom pravu i delotvornom multilateralizmu (Die Linke 2017b). Rezultat ove političke snage nije bio revolucionaran u odnosu na 2013. godinu. Takođe, koalicioni potencijal ove opcije nešto je veći nego kod AfD-a, ali svakako nije naročito velik u poređenju s ostalim partijama, zbog nasleđa perioda DDR-a, tako da nije realno očekivati da će agenda ove opcije u domenu transatlantskih odnosa postati zvanična spoljna politika Nemačke. Međutim, blago povećanje broja glasova i mandata ukazuju na kontinuitet i stabilnost udela ove opcije u nemačkom biračkom telu koji postoji uz manje varijacije još od 2005. godine (Speigel Online, 2017a), odnosno na činjenicu da glasovi za ovu opciju nisu samo jednokratni protestni „glasovi protiv“, već i „glasovi za“ platformu koju ova opcija nudi, a u koju spada i permanentna kritika američke uloge u globalnom poretku i zahtevi za promenom iste. Zbog toga se smatra da i ovakav rezultat ove opcije doprinosi blagom pomeranju klatna ka negativnom polu u transatlantskim odnosima.

Druga partija koja je ostvarila relativni kontinuitet u pogledu rezultata na prošlim izborima jesu **Zeleni**. Izazov koji dolazi za transatlantske odnose u najtešnjoj je vezi s njihovim *normativnim (ekologijskim)* delovanjem u spoljnoj politici, baziranim pre svega na zahtevima za očuvanje životne sredine na globalnom nivou. Primaran problem i primarno zahlađenje u pogledu na SAD kod ove partije upravo je u vezi s politikom nove američke administracije. Zeleni nemaju problem sa sankcijama prema Rusiji, ali se Trampova najava mogućeg istupanja SAD iz Pariskog klimatskog sporazuma direktno sukobljava sa svim načelima Zelene partije navedenim u spoljnopolitičkoj sekciji njihovog programa (Bündnis 90 / Die Grünen, 2017) i dovodi ih u poziciju nesumnjive konfrontacije. Dodatno, iako ne izražavaju skepsu prema kapitalizmu i američkoj ulozi u svetu *per se*, Zeleni dele određena antimilitaristička uverenja Levica i u skladu s tim se zalažu za više globalnog upravljanja, što je suprotno Trampovoj viziji sveta iznetoj na Generalnoj skupštini Ujedinjenih nacija 2017. godine (Bucombe 2017) i protive se većim izdacima (zahtevanom NATO nivou od 2%)

Nemačke za odbranu, što je zahtev koji su Nemcima jednako postavljali i Trampovi prethodnici iz SAD. Može se konstatovati da glavni uzrok u tome što stavove Zelenih sada možemo svrstati na stranu klatna koje naginje ka negativnom polu ipak ne leži u njima, već u promenama u Beloj kući nakon proteklih izbora. Realnost je takva da Zeleni zasigurno od svojih načela ne bi odstupili, pa bi određena razmimoilaženja definitivno došla na agendu bilateralnih odnosa ukoliko bi oni bili u prilici da učestvuju u budućoj saveznoj vladi. Ovakav ishod je delovao prilično moguće, imajući u vidu njihov koalicioni potencijal, pa je tako u neuspelim jesenjim pregovorima o vladi sa FDP-om i koalicijom CDU/CSU upravo Zelenima trebalo da pripadne resor spoljnih poslova. Međutim, nakon neuspelih pregovora, deluje da Zeleni neće biti deo nove vladajuće većine, ali će problemi globalnog zagrevanja nesumnjivo biti deo nove vladajuće koalicije (na njima insistiraju i druge stranke, naročito SPD i Levica), i verovatno jedan od izvora nestabilnosti u odnosima s Vašingtonom.

Umesto zaključka: može li klatno (ipak) da se pomeri i u suprotnom smeru?

U prethodnim poglavljima je analizom programa i stavova iznetih u toku kampanje za parlamentarne izbore i u toku potonjih pregovora o formiranju vlade SR Nemačke tokom jeseni 2017. godine, potvrđena teza ovog rada – rezultati izbora jesu klatno transatlantizma u nemačkom Bundestagu generalno pomerili ka negativnom polu u odnosu na prethodno stanje. Za razliku od prošlog saziva Bundestaga, ovaj put su zastupljene još dve partije čiji bi određeni stavovi mogli uzburkati vode u odnosima Berlina i Vašingtona, a naročito je to slučaj sa suverenističkom desničarskom Alternativom za Nemačku, koja ranije nije bila zastupljena u Bundestagu. Dve najvažnije i najveće partije izražavaju vidno veći stepen uzdržanosti prema SAD nego što je to bio slučaj ranije, a naročito je to slučaj s novim rukovodstvom SPD-a na čelu s Martinom Šulcom, što može bitno uticati na politiku buduće vlade. Konačno, kod partija koje su ostale na približnom nivou kao ranije stav prema SAD je pogoršan – kod Levice dodatno, a kod Zelenih naglo, pre svega zbog Trampovih mera u domenu globalnog zagrevanja.

Međutim, u tekstu su navedena i moguća ograničenja za to da ovi „vetrovi iz Bundestaga“ pomere i klatno zvanične nemačke spoljne politike ka negativnom polu. Svakako, najznačajnije pitanje jeste ko će formirati vladu. Partije koje bi mogle izazvati buru po transatlantske tokove, kao što su Levica ili AfD, izvesno neće biti deo vlasti. S druge strane, partije koje bi želele određene promene potencijalno problematične po transatlantske odnose, poput FDP-a u pogledu sankcija prema Rusiji, čak i kad bi bile deo vlade, pitanje je da li bi imale na raspolaganju resor spoljne politike. U pomenutim jesenjim pregovorima o vladi resor spoljnih poslova je bio predviđen za Zelene, koji bi, nakon kancelarkine koalicije CDU/CSU, bili najuticajniji u ovom domenu, dok bi uticaj FDP-a ipak bio sekundaran.

Ishod pregovora o koaliciji je, stoga, najbitniji faktor koji će odlučiti o tome u kolikoj meri će pomenuti vetrovi uticati na spoljnu politiku.

Pored toga, veoma bitan faktor jesu i strujanja unutar samih partija, pa i nastojanja nepartijskih aktera da utiču na oblikovanje spoljne politike. Kako bi pokušali da klatno vrata u pravcu pozitivnog pola, grupa eksperata za spoljnu politiku, ali i pripadnika političkih fondacija bliskih demohrišćanima i zelenima⁷, izdala je u oktobru proglas, kojim zahteva da Nemačka zaustavi okretanje od SAD. Ovim dokumentom predlaže se nova strategija u kojoj se, između ostalog, zagovara distinkcija između problema čiji je uzrok Tramp (uz pretpostavku da će i on otići za 3 do najviše 7 godina i da će sve biti kao ranije) od legitimnih zahteva SAD. Predlaže se, stoga, da se od određenih načela, kao što su podrška Pariskom klimatskom sporazumu, nikako ne odstupi, ali da se izbegava čeonu sukob s Amerikom u ovim pipavim pitanjima, dok bi se, s druge strane, Americi popustilo u pogledu određenih osnovanih zahteva – kao što su prestanak saradnje s Rusijom na projektu Severni tok 2, ili povećanje izdataka za odbranu na zahtevani NATO nivo od 2% BDP-a (Trotzdem Amerika, 2017). Ovakav ishod ne bi bio nemoguć, ukoliko bi struje koje su čvrste zagovornice ovakve politike u CDU/CSU uspele da pridobiju i Angelu Merkel, a potom i da uspeju da sastave vladu s ovakvom agendom (verovatno kao manjinsku vladu CDU/CSU ili neku modifikaciju neuspele „Jamajka“ koalicije). Međutim, ni jedno ni drugo ne deluje trenutno kao realna opcija, tako da se stiče utisak da je cilj ovakvih apela više ublažavanje negativnog zamaha nego pokušaj okretanja klatna u drugom smeru.

Tri meseca nakon izbora i dalje nemamo odgovor na to ko će činiti novu vladu, ali opcija velike koalicije deluje kao najbliži ishod. Alternativno, slediće novi izbori. U prvom slučaju, za očekivati je da nova vlada, u skladu s agendama demohrišćana i socijaldemokrata bude za nijansu manje entuzijastična u pogledu transatlantske saradnje nego što je to bila prethodna vlada istih aktera, a s druge strane izrazito entuzijastična u pogledu ujedinjenije Evrope. Međutim, to svakako neće značiti i Evropu u kojoj će Amerike momentalno nestati. Deluje da će to koliko će Amerike biti u budućoj Evropi, pa i koliko će biti bitna u Berlinu zavisiti, ipak, ponajviše od same Bele kuće i njenih poteza.

[7] Više o ulozi političkih fondacija u spoljnoj politici Nemačke: Bartsch, 2007.

The Impact of German Elections on Transatlantic Relations: A New 'Wind of Change'?

Abstract

Research question of this article is what are possible effects of the German Elections results (September 2017) on the dynamics of transatlantic relations, with the special emphasis on the bilateral relations between Germany and USA. The main thesis of the article is that election results are relatively more pessimistic for transatlantic cooperation in comparison to the results from 2013. This article analyzes electoral platforms and campaign speeches of parliamentary parties in the most relevant topics for the perspectives of transatlantic relations.

Key words

German-American relations, Transatlantic relations, German foreign policy, USA, NATO

Literatura

- _____, 13 Oktober 2017, „Kubicki zweifelt am Sinn der Russland-Sanktionen“, FAZ, dostupno na <http://www.faz.net/aktuell/politik/inland/fdp-vize-kubicki-kritisiert-russland-sanktionen-15244926.html> [pristupljeno 29. 12. 2017]
- _____, 13. Oktober 2017a, „Bundestagswahl 2017: Alle Ergebnisse und Wahlkreise im Überblick“. Spiegel Online, dostupno na <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/bundestagswahl-2017-alle-ergebnisse-im-ueberblick-a-1167247.html> [pristupljeno 29. 12. 2017]
- _____, 2017, „Trotz alledem Amerika: ein transatlantisches Manifest in Zeiten von Donald Trump“. Trotzdem Amerika, dostupno na <http://trotzdem-amerika.de/> [pristupljeno 29. 12. 2017]
- _____, 2017, „Zeit für mehr Gerechtigkeit: Unser Regierungsprogramm für Deutschland“. SPD, dostupno na https://www.spd.de/fileadmin/Dokumente/Regierungsprogramm/SPD_Regierungsprogramm_BTW_2017_A5_RZ_WEB.pdf [pristupljeno 29. 12. 2017]
- _____, 2017, „Zukunft wird aus Mut gemacht“. Bündnis 90 / Die Grünen, dostupno na https://www.gruene.de/fileadmin/user_upload/Dokumente/BUENDNIS_90_DIE_GRUENEN_Bundestagswahlprogramm_2017_LeichteSprache.pdf [pristupljeno 29. 12. 2017]
- _____, 2017a, „Aussenpolitik“. FDP, dostupno na <https://www.fdp.de/thema/au%C3%9Fenpolitik> [pristupljeno 29. 12. 2017]
- _____, 2017a, „No - AfD“. Die Linke, dostupno na <https://www.die-linke.de/themen/no-afd/> [pristupljeno 29. 12. 2017]
- _____, 2017b, „Klare Haltung gegenüber Russland“. FDP, <https://www.fdp.de/wp-modul/btw17-wp-a-130> [pristupljeno 29. 12. 2017]
- _____, 2017b, „Sozial. Gerecht. Frieden. Für Alle“. Die Linke, dostupno na https://www.die-linke.de/fileadmin/download/wahlen2017/wahlprogramm2017/die_linke_wahlprogramm_2017.pdf [pristupljeno 29. 12. 2017]
- _____, 21 September 2017, „German AfD Only Party Capable of Balancing Ties Between Russia, US - Candidate“. Sputnik International, <https://sputniknews.com/>

- europe/201709211057574877-germany-election-afd-ties-candidate/ [pristupljeno 29. 12. 2017]
- _____, 22/23 April 2017, „Program für Deutschland“. AfD, dostupno na https://www.afd.de/wp-content/uploads/sites/111/2017/06/2017-06-01_AfD-Bundestagswahlprogramm_Onlinefassung.pdf [pristupljeno 29. 12. 2017]
- _____, 3 Juli 2017, „CDU/CSU stufen USA vom „Freund“ zum „Partner“ herunter“. Reuters, dostupno na <https://de.reuters.com/article/deutschland-union-usa-idDEKBN1901YP> [pristupljeno 29. 12. 2017]
- _____, 3 September 2017, „Merkel VS. Schultz: Die Aussagen im Faktencheck“. Die Welt, dostupno na <https://www.welt.de/politik/deutschland/live168267523/Merkel-vs-Schulz-Die-Aussagen-im-Faktencheck.html> [pristupljeno 29. 12. 2017]
- _____, 5 August 2017b, „Russische Krim als „dauerhaftes Provisorium“ ansehen“. Spiegel Online, dostupno na <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/christian-lindner-zur-ukraine-russische-krim-als-dauerhaftes-provisorium-ansehen-a-1161494.html> [pristupljeno 29. 12. 2017]
- _____, 7 Dezember 2017, „Schultz will Vereinigte Staaten von Europa bis 2025“. Zeit Online, dostupno na <http://www.zeit.de/politik/deutschland/2017-12/spd-martin-schulz-parteitag-rede-grosse-koalition> [pristupljeno 29. 12. 2017]
- Bartsch, Sebastian (2007). „Politische Stiftungen“. In *Handbuch zur deutschen Außenpolitik*. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.
- Buncombe, Andrew, 19 September 2017, Donald Trump's explosive UN speech: read it in full. The Independent, dostupno na <http://www.independent.co.uk/news/world/americas/us-politics/trump-un-speech-read-in-full-transcript-north-korea-general-assembly-a7956041.html> [pristupljeno 29. 12. 2017]
- Gathmann, Florian, Hans, Barbara, and Wittrock, Filip, 3 August 2017, „Germany's Martin Schultz Says Trump „Far Worse“ Than Expected“. Spiegel Online International, dostupno na <http://www.spiegel.de/international/germany/german-chancellor-candidate-schulz-trump-far-worse-than-expected-a-1161253.html> [pristupljeno 29. 12. 2017]
- Hartenstein, Hendrik (2015). *Deutsche Außenpolitik gegenüber Amerika nach 9/11: Eine kontrafaktische Außenpolitikanalyse*. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.
- Ismayr, Wolfgang (2007). „Bundestag“. In *Handbuch zur deutschen Außenpolitik*. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.
- Kegli, Čarls i Vitkof, Judžin (2004). *Svetska politika: Trend i transformacija*. Zemun: Prometej.
- Korte, Karl-Rudolf (2007). „Bundeskanzleramt“. In *Handbuch zur deutschen Außenpolitik*. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.
- Krstić, Milan, Kažu „Severni“, a misle „Turski tok“?. *BizLife Business Magazine*, No. 50 (Septembar 2017), str. 59.
- Oppermann, Kai und Höse, Alexander (2011). „Die innenpolitischen Restriktionen deutscher Außenpolitik“. In *Deutsche Außenpolitik: Sicherheit, Wohlfahrt, Institutionen und Normen*. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.
- Putnam, Robert, *Diplomacy and Domestic Politics: The Logic of Two-Level Games*. *International Organization*, Vol. 42, No.3 (Summer, 1988), str. 427-460.
- Rose, Gideon, *Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy*. *World Politics*, Vol. 51, No. 1 (Oct., 1998), str. 144-172.
- Vasović, Vučina (2008). *Savremene demokratije*. Beograd: Službeni glasnik.

- Vent, Aleksandar (2014). *Društvena teorija međunarodne politike*. Beograd: Univerzitet u Beogradu, Fakultet političkih nauka.
- Waltz, Kenneth (1979). *Theory of International Politics*. New York: Random House.
- Wike, Richard, Stokes, Bruce, Poushter, Jacob and Fetterolf, Jannel, 26 June 2017, „U. S. Image Suffers as Publics Around World Question Trump’s Leadership“. Pew Research Center, dostupno na <http://www.pewglobal.org/2017/06/26/u-s-image-suffers-as-publics-around-world-question-trumps-leadership/> [pristupljeno 29. 12. 2017]